Jan ten Brug & Alle Pieron

Ook aan een muggepoot komt geen einde

Analyse van een twintigtal gedichten van Hans Faverey

Ook aan een muggepoot komt geen einde

INHOUDSOPGAVE

HOMMAGE À SAPHO

1. Een mens, een slang, een wolk

2. De tijd die even een oorlel aanraakt

3. De tijd die even een oorlel aanraakt

4. Mataron una paloma

5. Stilte is niet iets

6. Daarom: om de kim

7. Nu het uur stil staat

8. Waarom? Omdat ik hier

9. Wie niet wacht op het onverhoopte

COUPERIN

10. Voor zover het oog reikt

11. Het ene te doen

12. Door vallen, door op te staan

13. Wat het zich aan mij ontbreekt

14. Wat een onbekommerde huzarensalade

15. Hoe eenvoudig het is

CHRYSANTEN, ROEIERS

16. De chrysanten

17. Eerst als iemand op de foto

18. Als ik iets wil gaan doen

19. Zo het iets teweeg brengt

20. Van lieverlede
HOMMAGE À SAPHO

Ook aan een muggepoot komt geen einde

1. Een mens,
een slang, een wolk.
Twee mensen, één wolk,
drie slangen

De lucht vrijwel onbewolkt,
en de rotsen zo doorzichtig
zichzelf als je zelden ziet.
Hier het zich ooit uitvond.

Wat een heerlijke streek -
met weinig ach welnee[a]
met geen wilde dieren,
of slangen, of mensen,
of iets.
.

[1]

Het gedicht plaatst je aanvankelijk binnen de mythische context van het OT. JHWH verschijnt in een wolk aan Adam ('Mens') en Eva.[b] Zij leven vreedzaam in het paradijs, maar worden al snel verleid door de slang en vallen in zonde.
De twee andere slangen wijzen op de heilsgeschiedenis die volgt[c] Hierin spelen zij een bevrijdende rol.[d]

[2]

Tegenover de paradijselijke wereld vol activiteit, met al zijn ach en wee schildert de dichter een idyllisch oerlandschap, met rotsen doorzichtig als in een sluier van wolken. Het is een streek waar creativiteit en verbeelding ('het') kunnen ontstaan. Een plek van verijling, vervaging en verstilling, een plaats van vóór de schepping, ja zelfs een wereld van voordat er ook maar iets was.

[3]

In zo'n streek kan alleen/juist de kunstenaar zijn weg vinden.

---

[a] Een samentrekking van *ach en wee: welnee.*

[b] Van JHWH's verschijning in een wolk is voor het eerst sprake in Exodus, vanaf de hoofdstukken 14 en 16.

[c] In de mythologie vind je nog twee voorbeelden waarin drie slangen een rol spelen. In het OT gaat het dan om een drietal draakachtigen, Tannin (bv Gen. 1:21), Rahab (bv Jes. 51:9) en Leviathan (bv Jes. 27:1), in de Griekse mythologie om de drie vrouwelijke Gorgonen, waaronder Medusa.

[d] Aäron verandert voor de ogen van de farao zijn staf in een slang en dan, wanneer de tovenaars aan het hof met hun staf hetzelfde doen, worden deze slangen verslonden door de slang van Aäron (Exodus 7).
Naast deze strijdvaardige aanpak, volgt er in Num. 21:8-9 een verlossende functie van de slang: 'En de Heere zeide tot Mozes: Maak u een vurige slang, en stel ze op een stang; en het zal geschieden, dat al wie gebeten is, als hij haar aanziet, zo zal hij leven. En Mozes maakte een koperen slang, en .stelde ze op een stang; en het geschiedde, als een slang iemand beet, zo zag hij de koperen slang aan, en hij bleef levend.' Deze genezende functie tref je ook aan bij de esculaap.

Ook aan een muggepoot komt geen einde

2. De tijd die even
een oorlel aanraakt,
heeft die terug van de tijd
die de wijzers aanstaart?
Geen schaduw is duidelijker;

en goedschiks bloeden doet het
nooit. Alleen verschwarzte zwanen
zijn echter. Soms lijkt het wel
een eiland waar erg mooi witblond
snachts ook mooi kan zijn, moest

elk moment zich voor immer op
zulke lippen bestorven zijn.

[1]

De tijd die even
een oorlel aanraakt,
heeft die terug van de tijd
die de wijzers aanstaart?[a]

In de eerste twee regels wordt de broosheid en ijlheid van de tijd in een erotisch beeld vastgelegd. Met vervolgens de vraag of deze tijd wel op kan tegen triviale, verkrampte tijd (van wekker of horloge).[b]

[2]

Geen schaduw is duidelijker;

Met een ontwijkend antwoord: de wijzers van de klok geven beter de tijd aan dan de ouderwetse zonnewijzer. Hier wordt de tijd aangegeven via de beweging van de schaduw. Dit is een totaal ander begrip van tijd, omdat je haar niet precies in een moment kunt vastleggen.

[3]

en goedschiks[c] bloeden doet het
nooit

Een wat zinloze uitspraak zonder enige samenhang met het voorafgaande. Er heeft zich blijkbaar een bloederig voorval voorgedaan. Daarbij is er kwade opzet in het spel, want vrijwillig bloeden doe je nooit.[d] In dit geval is de opmerking dus context-gebonden, met de vraag wat het *het* is. Het lichaam? Dit in verband met vervolg.

---

[a] De tijd is geheel gefixeerd gericht op de wijzers die haar in het gareel houden.

[b] Van terug hebben/ antwoord weten op. Meestal: ergens niet van terug hebben (=er geen antwoord op weten).

[c] Goedschiks = niet tegen je zin in. Met zin, vrijwillig.

[d] Een onjuiste uitspraak, er zijn vele gevallen aan te voeren waarin mensen vrijwillig hun bloed geven.

Er staat dan: het lichaam bloedt blijkbaar en dit gebeurt kwaadschiks. Denk aan Leda, de koningin van Sparta, die de avances van Zeus afwijst en daarna door hem in de gestalte van een gracieuze en bekoorlijke zwaan wordt verleidt en overweldigd.

[4]

Alleen verschwarzte zwanen
zijn echter

Iets of iemand voldoet blijkbaar in hoge mate aan de werkelijkheid, alleen zwart gemaakte zwanen zijn nog reëler. Een absurde bewering. Iets is werkelijk ('echt') of het is het niet. Er zijn geen werkelijke en minder werkelijke verschijnselen. In dit verband is het niet eens zo opmerkelijk dat v*erschwartz* Jiddisch is voor idioot en *de zwaan* in de ME staat voor huichelaar (omdat onder zijn witte veren zwart vlees zit).[a] De absurde inzet van deze regel wordt zo versterkt.

[5]

Soms lijkt het wel
een eiland waar erg mooi witblond
's nachts ook mooi kan zijn,

Weer het *het.* Het lichaam van de geliefde kan soms -in een bepaalde context- worden vergeleken met een eiland in een nachtelijke entourage.

[6]

moest
elk moment zich voor immer op
zulke lippen bestorven zijn.

[7]

En dan de terugkeer naar het begin van het gedicht:

De tijd die even
een oorlel aanraakt,
moest
elk moment zich voor immer op
zulke lippen bestorven zijn.

Je kunt de tijd, zoals aan het begin wordt gesteld, niet precies in een moment vastleggen, toch zou het zo moeten zijn dat ook de triviale tijd zich versteent en verstilt op de lippen van de geliefde.
De tijd wordt in dit gedicht samengetrokken in een bijna onaanraakbaar moment van liefde. Wat er zich ondertussen afspeelt, zijn blijkbaar louter herinneringsflitsen.

[a] Biedermann 1996, blz. 439. Huichelaar hier dan met name in de betekenis van mooidoener/mooiprater of komediant.

3. Zelfs daartoe nog aangespoord; [a]

[a] Het ostrakon werd door een herder gevonden in de Egyptische woestijn gevonden. Erop staat een gedicht van Sappho, dat werd gepubliceerd in 1937.

en weggevlogen. Wetend dat licht
de ijzeren vlag onder schot houdt.

Zie de potscherf in het woestijn-
zand: is vrijwel onbreekbaar, is
haast door niets meer breekbaar.

En dan nog zo aangeraakt te worden
door een tinteling in het denken
aan iemands vingers. En dan met
klovende lippen het meeste nog
net binnen kunnen houden.

[1]

1-3. Rommel.[a] Hij werd aangespoord om mee te doen in het verzet tegen Hitler om vervolgens, na de mislukte aanslag, -daartoe aangespoord- zelfmoord te plegen. Het *weggevlogen* heeft iets van het *fade away* van soldaten –zij gaan niet dood-,[b] maar het heeft ook een religieuze bijklank: de ziel als vogel. Rommels dood heeft iets sacraals en doet vaag denken aan die van Socrates. Met als kern: uiteindelijk zal het licht het winnen van de duisternis (van het Nazidom).

[2]

4-6. Dan het spiegelbeeld. Sappho's oereiland van rust en vrede, een eiland waar Aphrodite en daarmee ook de liefde werd vereerd. Weg van de woestijn, weg van de oorlog.

Come Here to Me from Crete

By Sappho

Come here to me from Crete, to your holy temple,
Where your lovely grove of apple stands,
Where the altars smoke with frankincense;

Here cold water sounds through apple branches,
The ground is all carpeted with roses,
Enchanted sleep falls from shimmering leaves;

Here the horse-grazed field
Is lush with spring flowers
And the winds sweetly blow....

Here, Cyprian goddess, you grasp
The golden cup so gracefully,
Pouring like wine the nectar
All-mixed with our rejoicing.

Vertaling: Peter Saint-Andre, Internet

Een korte, maar uitstekende inleiding staat in de Wikepedia ('Sappho 2').

[a] Rommel vierde zijn grootste triomfen in zijn strijd tegen de Engelsen tijdens WO II in de woestijn van Noord-Afrika en had in dit verband zijn proviandcentrum op Kreta.

[b] Vaughan Monroe, *Old soldiers never die, they just fade away* (1951). You Tube

Ook aan een muggepoot komt geen einde

De onbreekbaarheid en onverwoestbaarheid van het ostrakon, gevondenin de woestijn (zie afb.), is het beeld van de duurzaamheid van leven en liefde, maar vooral ook van de dichtkunst.

[3]

7-11. Slotfase van Rommels leven. Nog even die tintelende gedachten aan iemands vingers, dan de laatste slok die hij ternauwernood binnen kan houden. Klovende lippen loop je -o ironie- op in de woestijn.

4. Mataron una paloma:
zij slachten een duif.

Niet loslaten, ga
kijken wie het is.

Ook aan een muggepoot komt geen einde

Misschien is het iemand.
Misschien is het het.
Niet loslaten. Ga

kijken of het de duif is.
Doe niet alsof het daarom is.
Nu je het zelf zou kunnen zijn,
kan het je opeens niets meer
schelen en keer je halsoverkop
jankend in ons terug.

[1]

De eerste regel gaat terug op (een versie van) een zigeunerlied dat door Garcia Lorca samen Argentinita werd uitgevoerd en opgenomen.[a] Wereldwijd beluisterd.
Het eerste couplet is oorspronkelijk, het refrein is gedeeltelijk van Lorca, de rest van het gedicht is helemaal diens werk. Het gedicht werd vóór de Burgeroorlog van '36 geschreven.[b]
De tweede regel is een vertaling van de eerste. Zij zal als titel/opschrift zijn bedoeld. Ook kun je haar zien als een mededeling vooraf. Maar vooral is ze een verwijzing -hoe vaag dan ook- naar het gedicht van Lorca.

[2]

Het gedicht is een strijddicht, het refrein roept op tot de confrontatie, de tijd van vreedzaam protest is voorbij.
De drie strofen zijn hier maar zijdelings in te passen. In de eerste klimt de dichter in een boom om zijn geliefde te zien aankomen, maar hij ziet alleen het stof van haar auto, in de tweede merkt hij dat er een duif in het veld zit die maar beter weg had kunnen vliegen, want hij is immers een jager en nu moet hij het diertje met diepe tegenzin doden, in de derde wordt er een duif gedood op de wallen, de dichter maakt een krans voor het diertje, maar snijdt zich daarbij in zijn hand. Teleurstelling, tegenzin en tegenslag.

Bijlage 1. Het gedicht *Anda Jaleo* van Lorca met een Engelse vertaling.

[3]

Het uitkijken naar de duif in Faverey's gedicht is een variant op het gedicht van Lorca, met een gelijkstelling van de vrouw in Lorca's gedicht aan de duif. Niet dat dit enige impact heeft op analyse en uitleg. Faverey schept zo zijn eigen wereldje.

[4]

Duidelijk is dat het hierin om een dialoogje gaat, maar tussen wie dat zich afspeelt en wat het onderwerp ervan is, blijft tot aan het einde toe raadselachtig.

---

[a] Zie You Tube.

[b] Internet/victor mv. wordpress. com.

5. Stilte is niet iets[a]

---

[a]

Nacht-stilte

Stil, wees stil: op zilvren voeten
Schrijdt de stilte door de nacht,
Stilte die der goden groeten
Overbrengt naar lage wacht. . .
Wat niet ziel tot ziel kon spreken,
Door der dagen ijl gegons,

dat ik omgord als een riem,
of waardoor ik omgord word
als door gordelroos.[a]

Iemand droomt eeuwen terug, hurkt
in wolken van pijlen, bontgevederde:

fout. Landmijn waarop getrapt:

betrapt. O. kon wel die boog spannen,
maar zijn leven rekken tot hij Sindbad
was geworden, en Sindbad weer de Frei-
herr v. Münchhausen, dat kon hij niet.

Stilte is niet iets dat de dichter beklemt of martelend pijn doet. Waarvan akte.

Odysseus zit te dromen, hurkend te midden van wolken van pijlen. Nee niet de bontgevederde pijlen, die stammen uit het OT.[b] Laat staan dat je het over landmijnen kunt hebben. Dit tussen haakjes.
Maar goed, Odysseus kan dan wel uitstekend omgaan met pijl en boog, het eeuwige leven heeft hij niet. Zo kan hij niet zo lang leven dat hij in de huid van Sinbad[c] kruipt om dan later weer de baron von Münchhausen te worden. Immers, wil je dit alles bereiken dan moet je jezelf met je haren uit het moeras kunnen trekken.

6. Daarom: om de kim.[d]

Spreekt uit overluchtsche streken,
Klaar als ster in licht zoû breken,
Zonder smet van taal of teeken
God in elk van ons.

P. C. Boutens. Uit *Vergeten lied*jes (1929).

[a] Vergelijk het verhaal van de verdorven gordel bij Jeremia (13:1-11)

[b] Jes. 12:9.

[c] Sinbad is de verteller van zeven verhalen uit *Duizend en één nacht*. Deze verhalen lijken op die uit de Odyssee en op die van Von Münchhausen (Wikipedia).

[d] de kim
-uitstekende of opstaande rand van bv glas, kuip of mand
-de ronding van een scheepsbuik, nauwkeuriger: daar waar de ronding van het schip begint.
-scherpe rand van een steven
-kam van een gebergte, bovenkant van een dijk
-bocht tussen twee takken
-havenboom: drijvende boom met ijzer beslagen die samen met een andere boom de haven afsluit
-boekbindersterm
-schimmel op wijn

-Bargoens; ‘Akkoord’, ‘In orde!’.

Ook aan een muggepoot komt geen einde

Uitgesneden blad;[a]
de buitenkant van de bomen;[b]
kim van een drinkglas.[c]

Naarmate zich het oog boven
het wateroppervlak verhief,
kon het ook beter de zon
ter kimme zien dalen.[d]

Niet dat een giraffehals mij
ooit te lang zou duren.[e] Ook aan
een muggepoot komt geen einde:
zolang de kim maar op de kromming
der inhouten bevestigd blijft

[1]

Wil je een antwoord op je vraag (‘waarom?’), dan vind je dit in *de kim* met zijn tweevoudige betekenis: ze kan als uitstekende of opstaande rand worden aangeraakt en biedt vastheid of ze wijkt als horizon/ gezichtseinder voortdurend en is onaanraakbaar. Het woord *kim* wordt in dit geval in overdrachtelijke en dichterlijke betekenis gebruikt.
Sta je voorop op een schip dan kun je de reling vasthouden met een steeds wijkende kim voor ogen. Dit verandert niet als je in een ballon zou opstijgen vanaf het schip, maar je ziet een zonsopgang dan wel volledige (‘beter’) en langer.

[2]

Dat je ook werkelijk geen stap vooruitkomt, wordt aangetoond met Zeno’s paradox van de pijl, deze kan zijn doel nooit bereiken. Ook als je langs een muggenpoot zou lopen -hoe lang of kort die relatief ook is-, kom je geen stap verder.
Deze verwarrende gedachte wordt door de dichter gelukkig bijgesteld door haar aan te vullen met de opmerking dat het schip zelf wel vastheid en houvast biedt: het vaart verder, hoewel je de einder nooit zult bereiken. Maar dat laatste vindt de dichter niet erg, het geeft hem een gevoel van tijdloosheid en eindeloosheid.

-in overdrachtelijke en dichterlijke betekenis: de gezichtskring en gezichtseinder, horizon.

[a] Uitgesneden blad; bv van perkament. een stuk papier wordt in de juiste maat gesneden en van een rechtlijnige rand voorzien. De rest van het papier kan als kim worden gebruikt.

[b] Boom als onderdeel van een vat of kuip. Samen een rand.

[c] Kim als rand.

[d] Dit couplet is een samenstelling van twee voorbeeldzinnen bij van Dale. 1. Naarmate het oog zich boven de oppervlakte van het water verheft ziet men de kim dalen. 2. De zon verrijst aan de kim. Hier daalt de kim en verrijst de zon. Faverey laat de zon ter kimme dalen.

[e] Hoe hoger hoe beter!. Wat dus niet waar is!

7. Nu het uur stil staat,
ademt alles afscheid uit
en stokt. Deze of gene

mond lijkt nog te zuigen
op een tong die nauwelijks
meer iets terug kan doen.
Wat te doen? Verspreidt
de stilstand zich met

onmogelijke snelheid?

Ook aan een muggepoot komt geen einde

Is dit nog riet dat daar wuift?
Of wordt er alleen nog gewuifd
in taalresten op een flakkerend
scherm in een krimpend centrum?

Nu het uur stil staat,
ademt alles afscheid uit
en stokt.[a]

Beeld van een sterfbed, de laatste haperende adem. Het afscheid wacht. De tijd staat stil.

Deze of gene
mond lijkt nog te zuigen
op een tong die nauwelijks
meer iets terug kan doen.
Wat te doen?

De stervende is al een vreemde (een ‘deze of gene’), iemand die daar onherkenbaar ligt in zijn laatste stuiptrekkingen. Spreken kan hij zeker niet meer. Je kunt alleen maar afwachten.

Verspreidt
de stilstand zich met
onmogelijke snelheid?

Verwarde gedachteflitsen van een nabestaande aan het bed van de stervende. Waarschijnlijk gaat het om een heel praktische vraag: als het hart stilstaat, verspreidt de dood zich dan onmogelijk snel door het hele lichaam heen?
Maar je kunt je -daarnaast- ook afvragen wat er nu eigenlijk gebeurt als je dood gaat en je hart tenslotte stilstaat. Vast staat dat stilstand zich niet kan verspreiden, iets wat stilstaat kan wel weer op gang komen, zoals een trein, maar dood is dood!
Bovendien bestaat er überhaupt geen stilstand, alles is juist tot in het diepst van de natuur in beweging, onderworpen aan de wetten van de kwantummechanica en van de entropie. Dit ook als je zou denken aan een ‘onmogelijke’ tijdseenheid als de warp.
Al met al een onmogelijke vraag.

Is dit nog riet dat daar wuift?
Of wordt er alleen nog gewuifd
in taalresten op een flakkerend
scherm in een krimpend centrum?

Het gezichtspunt van de stervende. De wereld schrompelt ineen en krimpt samen tot warrelende fragmentjes wijsbegeerte, toneel, denken, taal en televisie. Met op de achtergrond de gedachte van het wuiven als afscheid. Als de tijd daar is, ademt alles afscheid uit, je moet afscheid nemen en even hapert de tijd.

---

[a] Stokkende adem: de Cheyne-Stoker ademhaling die optreedt voordat de dood intreedt. Het stokkende harde gesnurk alsof de tong wordt ingeslikt.

-Wuivend riet. Hoe kun je beter van leven je afscheid nemen dan met een slappe lach die zich zich door een theaterzaal van voren naar achteren verplaatst.[a]
-Riet verwijst ook naar Pascals definitie van de mens als denkend riet.
-De wereld als ouderwets, zwart-wit televisiescherm met de verdwijnende punt bij het afsluiten ervan.

8. Waarom? Omdat ik hier
zit, stilte mij omgeeft
als het blok parafine
waar ik in zit,

of niet in zit: als dit
geen blok parafine is, maar
een vederlicht schuimend
wegzijn is, waar ik
in verstreken raakt
tijdens zenopraat,

en alleen de herinnering
aan zoveel zwijgen om niets

[a] Zo'n lach wordt *wuivend riet* genoemd (Wikepedia).

de kristallen nog intakt houdt.

Waarom zit hij daar nu? De dichter heeft de keuze. Of hij zit hier op zijn plaats, in alle rust en stilte, in een tijdloze, verstilde wereld die hij vergelijkt met de harde, gekristalliseerde vastheid van paraffine. Maar het is ook mogelijk dat hij in een bad ligt omgeven door vederlicht schuim, met parafine in de vorm van een opbruisende shampoo, waar hij afwezig kan wegdromen en waar zijn wijsgerige ik als denkend subject wegraakt buiten de tijd.
Nu is het denken en spreken over de wereld van het Zijn, van tijdloosheid en beweginglоosheid niets ander dan een illusie, die voortkomt uit Zenopraat. Maar gelukkig is er alleen nog maar de herinnering aan de tijd waarin er zonder enige reden (‘om niets’) werd gezwegen, een herinnering die als enige de kristallen leer van Zeno en de zijnen voor de dichter in leven houdt.
.

9. Wie niet wacht op het onverhoopte,
die houdt het nooit zo lang vol
tot hij uitroept: genoeg.

Elk eiland bewaart

het beste boek: zichzelf.
Het paard trapte niet:

een hoefsmid stierf.

Van Sapfo ben ik gaan houden
sinds de vernietiging
haar teksten heeft ingekort.

Ook aan een muggepoot komt geen einde

Wie niet wacht op het onverhoopte,
die houdt het nooit zo lang vol
tot hij uitroept: genoeg.

Onverhoopt heeft een negatieve bijklank, iets is een tegenvaller, iets gebeurt onverwacht. Wie wacht op een tegenvaller, houdt het zo lang vol totdat hij uitroept: *genoeg*. Anders blijf je dubben.

Dit is een interpretatie die de betekenis van de oorspronkelijke regels bepaald niet duidelijker maakt. Eigenlijk staat er onzin. Toch is er een uitzondering: de dichter wacht -maar zonder veel fiducie- op inspiratie, maar aan dat wachten komt op een bepaald moment ook een einde. Genoeg, ik geloof het wel.

Elk eiland bewaart
het beste boek: zichzelf.

Eiland wordt geassocieerd met Lesbos, maar ook met een boek als een geheel van teksten zoals de Bijbel. Dit boek gaat als drager van informatie over het eiland zelf, een boek dat je moet lezen door rond te trekken, de geschiedenis te bestuderen en de gedichten van Sappho te lezen.

Het paard trapte niet:
een hoefsmid stierf.

Vanuit de implicatie indien het regent zijn de straten nat wordt hier de enige onware afleiding gebruikt: indien het niet regent, zijn/worden de straten nat. Met de conclusie dat de straten om een andere reden nat zijn geworden. De dichter beweert dus domweg dat de hoefsmid is gestorven, maar niet door de trap van het paard.

Van Sapfo ben ik gaan houden
sinds de vernietiging
haar teksten heeft ingekort.

Er staat *sinds* en niet *omdat*. Wie is de ik? Niet de dichter binnen dit gedicht, die heeft deze vernietiging niet zelf meegemaakt. Voor hem geldt het *omdat*.
De vernietiging zie je ook bij het modernisme terug, bv in de vorm van fragmentarisering, aantasting van poëtisch en logische structuren, maar ook van semantische vanzelfsprekendheden. In die zin maakt de dichter duidelijk dat dit gedicht en de bundel waarvan het een onderdeel vormt, een modernistische impact hebben.

HOMMAGE À FRANÇOIS COUPERIN

10. Voor zover het oog reikt,

is het afzonderlijke gezien.
In hoeverre word ik gedacht,
als ik vaststel dat ik nooit

bestaan kan hebben.
Wie liegt waait weg;

woorden betekenen niets.
Wie de waarheid spreekt,
is zelf een Kretenzer.

[1]

Ook aan een muggepoot komt geen einde

Volgens Descartes nemen zintuigen het afzonderlijke waar binnen ruimte en tijd (‘res extensa’). De dingen zijn er gewoon, ze bestaan. Maar wel als losstaande gegevenheden.
Het subject/ik wordt bewezen vanuit het denken buiten de zintuigen om. En ik ga pas denken als ik twijfel (‘in hoeverre word ik gedacht?’). In deze twijfel ligt de aanzet tot het denken (‘Dubito ergo sum, cogito ergo sum’). Mijn twijfel is geen illusie.
Nu zou ik bv vanuit een naturalistische zienswijze kunnen vaststellen dat (het) ik nooit bestaan kan hebben: je ontkent het bestaan van het denkend subject - dit dan in metafysische of humanistische betekenis -als zelfbewustzijn-. Maar vreemd genoeg dan denk ik nog steeds een ik.

[2]

Nu er alleen maar (on)waarheden zijn, kun je er alle kanten mee op. Wie denkt de waarheid te spreken is als de Kretenzer, die stelt dat Kretenzers leugenaars zijn. Maar ja, wie liegt waait weg, hij verwaait in het geruis van de wind.
Woorden betekenen dus niets, ze kunnen waar en/of niet waar zijn. Een gedicht wordt dan enkel klank.

11. Het ene te doen
en het andere niet
te kunnen nalaten,

tot het zich begeeft;
totdat ik mij begeef.

Veel meer is het echt niet

dan kristallijne vitesse,
haast misplaatste tendresse,

niet eens meer mislukt,
zoals hùn parels ooit
tijdens veder- en bekermos.

[1]

De eerste strofe wordt gekenmerkt door de vaagheid van het driemaal *het* en door dwangmatigheid: je kunt iets niet nalaten. Je wilt één, maar doet beiden. Dit totdat er blijkbaar iets bezwijkt. Maar wat? Ook *ik begeef* laat zich raden. Het zal wel betekenen: *totdat het niet meer gaat en het me teveel wordt.*

[2]

Gezien de titel van de afdeling van deze bundel (‘Hommage á Couperin’) en de gebruikte terminologie -‘kristallijne vitesse’ gekoppeld aan ‘tendresse’), vermoed je dat het gaat om de keuze tussen dichten en muziek maken. Beide obsederen hem. Maar toch, het muziek maken valt eigenlijk tegen, ze is vaak te gevoelig en suggereert een bijna ongepaste liefde.

12. Door vallen, door op
te staan stil te leren
zitten op de burostoel
die alle kanten op wil,

alsof zich hier, ooit,
omtrent die voorlaatste

uitgestrektheid lands,

tuimelende dolfijnen
indachtig, iets voordeed

dat alle grond onder de zo
mooi kunnende draaien buro-
stoel wegsloeg, en wegsloeg.

[1]

Ook aan een muggepoot komt geen einde

Door vallen, door op te staan stil te leren zitten op de burostoel die alle kanten op wil

Klein kind doet verwoede pogingen om op vaders draaiende bureaustoel te gaan zitten met het doel van daar uit op verkenning uit te gaan.

[2]

alsof zich hier (R) , ooit (T), iets voordeed dat alle grond onder de zo mooi kunnende draaien burostoel wegsloeg, en wegsloeg.

Trouwens, wat een vreemd gebied hier op de grond rond die toch goed werkende bureaustoel, alsof er zich eens een schier Bijbelse, eschatologische ramp herhaaldelijk heeft voltrokken. Wat een troep!

[3]

omtrent die voorlaatste (T) uitgestrektheid lands (R), tuimelende dolfijnen indachtig

Je komt dus weer op het tapijt terecht, zoals ook de keer ervoor. En weer besef je dat het gaat om een tapijt met die afbeelding van tuimelende dolfijnen.[a] Het zij zo.

13. Wat het zich aan mij
ontbreekt, breekt door
als er niets aan de hand
is: als de herfsttijloos
is weer *krokus*

aan het zijn;
het glas raakt vol,

tot aan zijn kim
van vergetelheid
vervuld en spiegeling;
de gang van de schroef
die zonder worm is, in de
tanden van het tandwiel
grijpt dat eerst daardoor wormwiel is.

Andere indeling van de regels binnen de strofen: 6-4-4

Eerste strofe

[a] Een kleed met de afbeelding van dolfijnen is een item op zich, zoals je kunt zien op het Internet. De tuimelaar is een robuuste, maar gestroomlijnde, grijze dolfijn (Wikipedia). Dolfijnen zullen met name tuimelen in een dolfinarium.

Ook aan een muggepoot komt geen einde

Wat het zich aan mij
ontbreekt,[a] breekt door
als er niets aan de hand
is: als de herfsttijloos
is weer krokus
aan het zijn;

Waar het mij aan mankeert -de creativiteit-, merk ik pas als er iets juist niet aan de hand is -de dichter schrijft dit gedicht. En dit als het herfst is, dus wel wat laat en dat met gevoel dat hij pas begint. Zoals de herfsttijloos, die doet ook alsof.b

Tweede strofe

het glas raakt vol,
tot aan zijn kim
van vergetelheid
vervuld en spiegeling;

Een complexe strofe. *Lethe i*s het Griekse woord voor *vergetelheid.* In de mythologie is Lethe de godin van de vergetelheid en de Lethe een van de vijf rivieren in de Hades. Deze stroomde rond de grot van Hypnos (Slaap) en kronkelde verder door de onderwereld. Uit deze rivier drinken de gestorvenen waardoor/zodat zij hun aardse leven te vergeten.

In het gedicht vult het glas waaruit je drinkt zich met vergetelheid en raakt vol. Tegelijkertijd is de rand van het glas het toonbeeld van de oceaan aan de einder waarvan (de kim) het doodseiland verschijnt. Een schrikbeeld.

Een glas spiegelt[c] zoals ook het water van de Lethe. En dat betekent enig uitstel: je kunt jezelf nog spiegelen, je bent jezelf voorlopig nog niet kwijt. Maar ja, het is wel al herfst,

Spiegeling verwijst ook naar de mythe van Narcissus: de dichter die zelfs op het einde nog volstrekt op zichzelf is gericht en in zichzelf is gekeerd. Bovendien verdrinkt Narcissus.

Derde strofe

de gang van de schroef
die zonder worm is, in de
tanden van het tandwiel
grijpt dat eerst daardoor wormwiel is.

---

[a] *Ontbreken*: samenstelling van *breken* met het voorvoegsel *ont-* dat hier *weg van* betekent*: ontsnappen aan; in de steek laten; mankeren*. Intransitief ook nog *uit de slaap wakker schrikken* en *met geweld losrukken; bevrijden*.
Vaan, M. de, 'Etymologie: ontbreken'. *Elektronisch tijdschrift voor de neerlandistiek*. 8 oktober 2015.
Ook: *voor de dag komen* (Nederlands etymologisch woordenboek, blz 486.

[b] De herfsttijloos is bezig om zich als een (lente-)krokus te gedragen: hij bloeit wel, maar dan in de herfst. *Hij doet alsof*.

[c] De Hellenen dronken trouwens uit een mok of kom.

Een worm en wormwiel zijn tandwielen waarvan de richting van de as van de een loodrecht staat op de richting van de as van de ander.

Het wormwiel lijkt op een normaal tandwiel (links boven), de worm lijkt op zijn beurt op een schroef, of zelfs een spijker, waarvan zich op het oppervlak één of meer spiraalvormige tanden bevinden (tweemaal rechts boven). Boven rechts zie je ook tweemaal *een worm op een schroef*, maar dat is nog geen wormschroef, daarvan zie je een afbeelding hier beneden.
Een schroef zonder worm kan, zoals je hierboven ziet, de tanden van het tandwiel grijpen, wordt een wormschroef en heeft je in de klem.

14. Wat een onbekommerde
huzarensalade, en wat een
onvergeeflijke bergtochten
zijn dit niet geweest.

Wat een wegzijn

van de pijlstaart
in november.

En wat een onvergetelijke zee
had het niet kunnen worden,
leeglopend in steeds langere
reeksen van al maar trager
wordende schokken.

Wat een onbekommerde
huzarensalade,

Wat een achteloze, onbesuisde huzarensalade is dit zonder komkommer.[a]

[a] De komkommer is een vast onderdeel van de huzarensalade.

Ook aan een muggepoot komt geen einde

---

en wat een
onvergeeflijke bergtochten[a]
zijn dit niet geweest.

Zinnen die met *wat een* beginnen, willen iets geweldigs uitdrukken, iets wat zijns gelijke niet kent: *wat een ellende is er niet geweest!*
Het *niet* wordt hier dus bevestigend, niet ontkennend gebruikt. *Niet* als *toch*: wat een onverantwoorde bergtochten zijn dit toch geweest.
Het onbekommerd en *onvergeeflijk* wijzen op een gebrek aan verantwoordelijkheid. Deze conclusie wordt bevestigd door het: *Wat een wegzijn.*

Wat een wegzijn
van de pijlstaart
in november.

Ook nu is er weer sprake van afwezigheid, nu van de pijlstaart. Deze eend is een trekvogel die in ons land overwintert, maar tijdens een strenge winter (ver) naar het zuiden trekt.

En wat een onvergetelijke zee
had het niet kunnen worden,
leeglopend in steeds langere
reeksen van al maar trager
wordende schokken.

Ook hier gaat het om de afwezigheid, nu van een zee. Een zee die op wel heel verrassende, zelfs op een onmogelijke manier leegloopt. Zou de zee zich zoals een rivier als een waterval naar beneden storten, dan zou er geen vertraging zijn en zouden schokken zich niet voordoen. Neem je aan dat de zee zich als in een bad een weg zoekt, dan zouden de schokken niet trager worden maar juist versnellen.
Wat jammer, het zou een onvergetelijke gebeurtenis zijn geweest.

En meer in het algemeen geldt dat het allemaal heel anders had kunnen zijn. Het gedicht toont een verlangen (‘had het niet kunnen worden’) naar een soort omgekeerde wereld die nooit werkelijkheid kan worden, maar die wel in taal kan bestaan.

[a] Je leest heel gemakkelijk *wat een onvergetelijke bergtochten* ... Zie de laatste strofe.

15. Hoe eenvoudig het is,

want hoe dodelijk
is wat mij lief is,
(wat) mij in zich behoedt,
ondanks zichzelf.

Het zangerige dat mij
uitwoont, is pure herinnering
aan een herinneren dat zich

niet prijsgeeft om een tekst

meer of minder in de zonne-
klaar zo opdravende toekomst.

Hoe eenvoudig het is,

want hoe dodelijk
is wat mij lief is,
(wat) mij in zich behoedt,
ondanks zichzelf.

Zo eenvoudig is het: een drug die over je waakt (je helpt), maar dit in weerwil van zichzelf. Ze is juist

een verslavende, dodelijke kracht.
Zo is het welluidende en harmonieuze, dat in de traditionele poëzie doorklinkt, in feite funest voor de dichter. Hij zoekt de kale, pure eenvoud van het woord.

Het zangerige dat mij
uitwoont, is pure herinnering
aan een herinneren dat zich

Het zangerige, maakt misbruik van de dichter en mat hem af. Maar dit ligt nu achter hem. Wat blijft is alleen nog de herinnering aan dat waar hij toen aan dacht.

---

niet prijsgeeft om een tekst
meer of minder in de zonne-
klaar zo opdravende toekomst.

Maar juist die oude herinnering doet geen afstand van een inhoud die alleen maar in een of andere dichterlijke tekst als trofee dient in een grootse toekomst, die dan op commando verschijnt,[a]

CHRYSANTEN, ROEIERS

16. De chrysanten,
die in de vaas op de tafel
bij het raam staan: dat

zijn niet de chrysanten
die bij het raam
op de tafel
in de vaas staan.

De wind die je zo hindert
en je haar door de war maakt,

dat is de wind die je haar verwart;
het is de wind waardoor je niet
meer gehinderd wilt worden
als je haar in de war is.

Toon: ‘Laten we wel wezen!’

Er staan twee vazen chrysanten op de tafel bij het raam. Zij geven -in alle rust- aan dat het herfst is.

Wind die je hindert en je haar verwart, is dezelfde wind waardoor je niet nog eens gehinderd wilt worden

[a] Denk aan de paarden van de zonnegod Helios/Zeus.

als je haar in de war zit. Maar waarom eigenlijk niet? Het zit toch al in de war. Logischer zou zijn: je haar raakt dan nog meer in de war. Maar of dat nu zo erg is. De bijgedachte zal dan ook zijn: ‘Blijf maar binnen, bij mij.’

17. Eerst als iemand op de foto
levensgroot zijn dood
staat op te wachten,
wordt hij herkend.

Allen staan zij op de oever,
kijkend naar het eigen
vogeltje; lacherig: allen.

Niemand herkent zich op deze foto.
Wat heet plotseling in een spiegel?
Spiegels herkennen nooit iemand.
Wat heet plotseling op een foto?

Als ik straks een hand zie
voor ogen, help ik mij hopen
dat het een eigen hand is,
of dat het een hand is
die bij mij wil horen.

Op een foto word je blijkbaar pas -echt- door een buitenstaander herkend als je er -levensgroot- opstaat, met de dood voor ogen, op jezelf gericht (‘kijkend naar je eigen vogeltje’)[a] en juist daarom wat lacherig.

[a.] Slaat op de ziel als vogel. De rivier achter de oever verwijst naar de Styx.

Dat je jezelf niet op deze foto herkent, is vanzelfsprekend, immers wat je op dat moment beleefde, wordt op de foto nu eenmaal niet weergegeven.

- *Plotseling* in een spiegel: staat parallel gelijk aan een reactie op een gebeuren buiten de spiegel.

- *Plotseling* in foto: is als psychologische term alleen af te lezen aan houding, gebaren en gezichtsuitdrukkingen. Foto's behoren bij de dood, spiegels bij het leven.

Spiegels hoeven iemand niet te herkennen omdat ze geen extra informatie bieden. Zij spiegelen alleen maar. Zij zijn een absoluut duplicaat van het gezichtsveld (Eco).[e] Spiegels zijn in tegenstelling tot foto's niet doods.

De dichter is bang dat hij straks geen hand voor ogen meer kan zien, dat het om hem heen duister en mistig zal worden. Maar als het dan zover zou komen, helpt hij zichzelf hopen dat het iets is dat hijzelf bij de hand kan nemen, in de hand kan houden. En dat is met dementie en waanzin en zeker met de dood niet het geval. Wel is het zeker dat alle vragen rond spiegels en foto's er niet meer toe doen.

18. Als ik iets wil gaan doen, moet ik dan al opgestaan zijn om het te willen gaan doen; of moest ik het al gedaan — Mijn belastingformulier invullen.

spatie[a]

willen hebben: om zó op te kunnen staan, dat ik — Sta ik zomaar op en wil ik dan iets doen of had ik iets willen doen en sta pas daarna op.

spatie

het had moeten doen; — niet: zal gaan doen, maar moeten doen (er ligt dan een dwang). Je belastingformulier invullen als taak/opdracht.[b]

spatie

en zodoende het spoor bijster geraakt zijnde, — toch is het redelijk duidelijk wat hij mijmerde en wat hij moet doen;[c]

deed zoals het zich gedaan

---

[e] Maar geen magie van Alice, geen Narcissus. Spiegelbeelden zijn geen werkelijkheid, maar illusie. zie vooral *Verblinding en val.*

[a] De -onregelmatige- spaties geven aan dat de dichter wat aarzelend/dralend aan het nadenken is.

[b] Indien je in plaats van willen *een plan maken* invult voor iets, wordt het allemaal veel duidelijker, het is juist *het willen* dat de tekst zo ambivalent maakt. Plannen kun je veranderen!

[c] Maar ja, hij ligt ook maar wat te soezen.

wilde zijn,	Het (formulier) zorgde er ervoor dat wat het zelf vanuit zijn functie ingevuld wilde worden. Het heeft zijn eigen dynamiek.[a]
sans rancune:	OK:
ofschoon er niets was gebeurd,	-maar dit wel ondanks het feit dat er blijkbaar geen enkele overweging vat op heeft/had. Aan de andere kant: -het mag dan zijn eigen dynamiek bezitten, maar gebeuren ho maar!
spatie	
en ik niet afwezig wilde zijn, omdat ik mij zo niet kende, toen het stond te gebeuren.	de dichter kan de situatie eigenlijk niet aanvaarden, hij had van te voren toch wel iets in te brengen toen hij aan de slag ging. Nee dus.

De dichter verkeert in een toestand van vóór het wakker worden, tijdens de overgang slaap van naar waken. Hij dommelt en doezelt wat, een bijna onbewust mijmeren.
In dit geval gaat het om lichte, bijna onbewuste overwegingen à la Oblomov aan het begin van de dag over wat je wil, kan en moet doen die dag.
Eigenlijk wil je niets, maar ja. Dus stel je je rustig in bed liggend de vraag waarmee het gedicht begint en stelt zo een beslissing -welke dan ook- een tijdje uit. Om uiteindelijk tot de conclusie te komen dat wat moet gebeuren toch moet en zal gebeuren. Al is het bv opstaan en je bed uitkomen of later op de dag het belastingformulier invullen. In het begin van het gedicht ligt het verschil tussen taak en plan (en nog iets vagers er tussenin) nog open.

[a] Een eigen wil, een eigen innerlijke drang.

19. Zo het iets teweeg brengt,
en zich heeft vergeten,
is het tevergeefs
en in godsnaam.

De volstrekte leegte
in elk ding, die werkelijk
is, en als zodanig werkzaam is,
en zich vermengt met de echo
van het laatste woord:

dat niet meer over de lippen
wil; die lippen eerst nog lief-

koost, en daarna zonder schroom
aantast: dit hopeloos ontbreken,
dat overal knopen legt in water
en een naald is in brood.

Iets: het woord.

valt weinig aan te doen.

een spatie die via de plotselinge onderbreking/afbreking de overgang aangeeft van het positieve naar het negatieve.

Een redelijk inzichtelijk gedicht. Woorden in hun pragmatische gebruik (of in hun dagelijkse setting, bv op tv, in de politiek en binnen de amusementswereld) doen iets met mensen. En dat is mis. Ze zijn de oorspronkelijke roeping van het woord, bv in beschouwing en dichtkunst vergeten.
Zo'n woord weerspiegelt de volstrekte leegte die in alles aanwezig en werkzaam is. Leegte wordt (paradoxaal) opgevat als een ontologisch gegeven, misschien in de zin van Plato's niet-zijnde: het kwade.

De dichter kan dan ook zeggen dat deze leegte zich vermengt met de echo van het laatste woord: een dubbele negatie die de ernst van de situatie nogmaals benadrukt.
Het woord dat eens de lippen vertroetelde -wat een genot was het om het uit te spreken-, maar ze nu besmeurt en uitbijt. En dat uit een diep gemis: het begoochelt je, spiegelt je illusies voor en, wat nog erger is, het is verraderlijk en vals.[a]

20. Van lieverlede;[a] zo
komen zij nader: 8 roeiers,
steeds verder landinwaarts[b]

groeiend in hun mytologie:
met elke slag steeds verder
van huis, uit allemacht roeiend;
groeiend tot alle water weg is,
en zij het hele landschap

vullen tot de rand. Acht -
steeds verder landinwaarts
roeiend; landschap daar al geen
water meer is: dichtgegroeid/roeiers
landschap al. Landschap,
steeds verder land-

inwaarts roeiend; land
zonder roeiers; dicht-
geroeid land al.

- Er botsen twee uitgangspunten in het gedicht: de moderne roeisport met de Acht (met stuurman) als haar het kroonjuweel staat naast/tegenover de historische roeitochten van Egyptenaren en Romeinen. De mythologie kan dan slaan op beide: de moderne mythe van de Acht en de mythe van de onversaagde tochten uit de Oudheid.[c] Met in de mythologie de tocht van Jason als lichtend voorbeeld.

---

[a] George Steiner spreekt -maar dan op een fundamenteler niveau- van de verbreking van het contract dat zich in de moderne tijd uit in de breuk met de Westerse Traditie. Deze wordt ingezet door de Romantiek en uitgewerkt door het modernisme. Je kunt het woord dan ook maar beter vermijden, het oefent macht uit en is gevaarlijk. Pieron 2004 IV, blz. 1170-1171.

[a] Oorspronkelijk van lieverlede: +/- 'met een aangename gang' (lief: aangenaam, lade: leiden of vrijetijd/leeg), vgl *zoetjes aan/ langzamerhand*

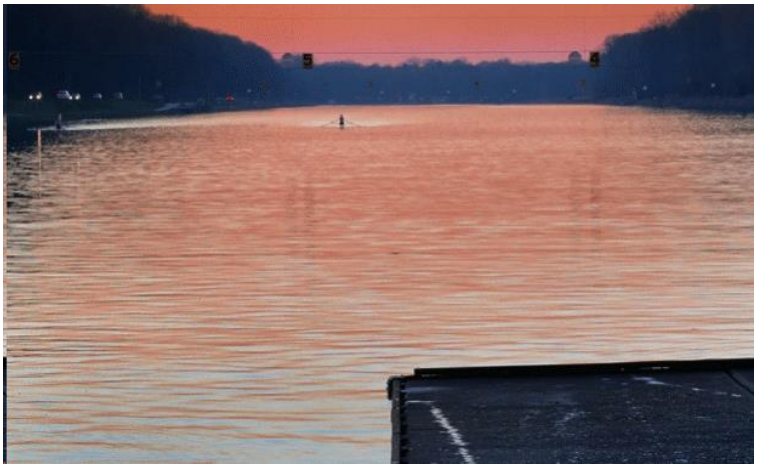
[b] Het is de vraag of je van een Acht op een roeibaan ooit kunt zeggen dat zij landinwaarts roeit.

[c] Vestdijk, *Vijf roeiers.*

Ook aan een muggepoot komt geen einde

- Het gedicht wordt beheerst door twee perspectieven: dat van de roeiers, die achteruit roeien en van de stuurman die vooruit kijkt.
Bovendien speelt het perspectief van de dichter mee: hij ziet de boot dichterbij komen én weggaan. Zet hem neer op een brug waaronder de boot doorvaart en je hebt beide perspectieven in één. En juist dit perspectief geeft aan hoe de boot uiteindelijk diep in het land op de achtergrond (‘landinwaarts’) verdwijnt. De tocht krijgt dan iets benauwends (‘land zonder roeiers’, zij zijn vergroeid met het land).

- De roeiers ontgaat dit alles.

BIJLAGE

Anda Jaleo

Yo me alivié a un pino verde
por ver si la divisaba,
y sólo divisé el polvo
del coche que la llevaba.

Anda jaleo, jaleo:
ya se acabó el alboroto
y vamos al tiroteo.

No salgas, paloma, al campo,
mira que soy cazador,
y si te tiro y te mato
para mí será el dolor,
para mí será el quebranto,
Anda, jaleo, jaleo:
ya se acabó el alboroto
y vamos al tiroteo.

En la calle de los Muros
han matado una paloma.
Yo cortaré con mis manos
las flores de su corona.

Anda jaleo, jaleo: [a]
ya se acabó el alboroto
y vamos al tiroteo.

---

[a] *Jaleo* betekent *klappen* en *juichen,* maar ook *verwarring, tumult.* Maar het verwijst ook naar een uitbundige, luidruchtige vorm van de Flamenco.

Come on uprise
I climbed a green pine
to find out if I could distinguish her,
and saw only dust
from the car that brought her.

Come on uprise, uprise:
protesting is over now
and we're heading towards conflict

Do not come out, dove, in the field
watch out 'cause I'm a hunter,
and if I'll shoot you and I'll kill you
it'll be a grief to me,
it'll be a loss to me.

Come on uprise, uprise:
protesting is over now
and we're heading towards conflict

On the street of the Ramparts
they've killed a dove.
I'm cutting with my hands
the flowers for it's wreath

Come on uprise, uprise:
protesting is over now
and we're heading towards conflict